

MAATEADUSTE OLÜMPIAAD 2022

TEOREETILINE OSA

02.04.2022

Ülesannete vastuste märkimiseks kasuta eraldiseisvat vastuste lehte. Pane tähele – õigeid vastuseid võib olla rohkem kui üks.

Teoreetilises osas annab iga õige vastus +1 punkti ja iga vale vastus -1 punkti, kuid minimaalne punktisumma iga ülesande kohta on 0 punkti.

MAA EHITUS, ÜLDGEOLOOGIA

1. Milline Maa vahevöö osa on kõige plastsem oma füüsikalistelt omadustelt?

- a) Litosfäär.
- b) Astenosfäär.
- c) Plastosfäär.
- d) Alumine vahevöö.
- e) Mesosfäär.

2. Planeedi Maa mahust moodustab vahevöö umbes:

- a) 85%
- b) 30%
- c) 15%
- d) 95%

3. Millised väited kehtivad mandrilise maakoore kohta?

- a) Peamised kivimitmoodustavad mineraalid on oliviin ja pürokseenid.
- b) Tihedam kui ookeaniline maakoore.
- c) Peamiselt graniitse ja dioriitse koostisega.
- d) Koore vanus ei ületa kusagil 250 miljonit aastat.
- e) Tavaliselt paksusega 30 kuni 70 kilomeetrit.
- f) Asub ookeanilise maakoore peal.

4. Milliste geoloogiliste protsesside ja struktuuridega on seotud “kuumade täppide” vulkanism?

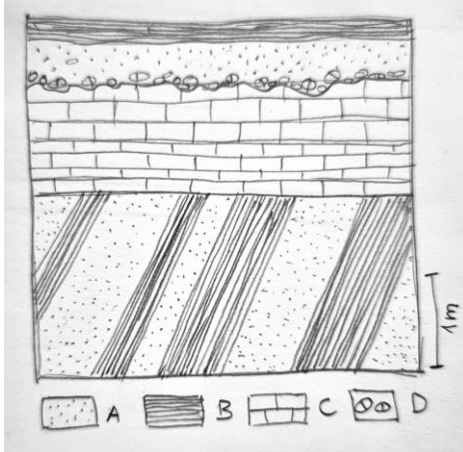
- a) Ookeaniliste saarkaarte tektoonikaga.
- b) Subduktsiooniprotsessidega Benioffi vöös.
- c) Pingetega laamade äärealal.
- d) Fokusseeritud magmatekkeprotsessidega vahevöös või isegi sügavamal.
- e) Mäetekkeprotsessidega laamade äärealal.

5. Millised mineraalid tekivad keemilise murenemise käigus?

- a) Happelised.

- b) Aluselised.
- c) Kõrgetemperatuurilised.
- d) Madalatemperatuurilised.
- e) Mittesilikaatsed mineraalid.

6. Geoloog joonistas paljandi uurimisel välipäevikusse järgmise skeemi ning tähistas erinevad kivimid tingmärkidega: A – liivakivi, B – mudakivi, C – lubjakivi, D – lubjakivi veerised. Lubjakivist avastas geoloog trilobiitide kivistisi. Millised väited leitu kohta sobivad kasutamiseks uuringu aruandes:

- a) Kallutatud kihid läbilõike alumises osas on tekkinud nõlval settides.
- b) Liivakivi ja mudakivi kihtide vaheldumine näitab, et settekeskkonnas toimusid perioodilised muutused terrigeense materjali sissekandes.
- c) Uuritud paljandis esinevad Vanaaegkonna merelised sette kivimid.
- d) Karbonaatkivimite kompleksi basaalpind markeerib suurt muutust geoloogilises arenguloos, sellest vahetult allapoole jääb aluskord, millele olemasolule viitab kivimite tektooniline kallutatatus.
- e) Läbilõike kõige noorem osa on eraldatud lamamist settelüngaga, mida markeerib basaalkonglomeraat.

7. Märki õiged väited!

- a) Üheks olulisemaks murenemist kontrollivaks faktoriks on vesi.
- b) Keemilise murenemise intensiivsus on suurim jahedas kuivas kliimas.
- c) Karstikoobaste tekkimise juures mängib olulist rolli süsinikdioksiidi ühinemine veega, mille tagajärjel tekib süsihape.
- d) Oksüdeerumine tähendab, et keemiliselt seotakse mineraali ioonid hapnikuga.
- e) Muld on Regiokliidi ülemine osa, mis sisaldab nii mineraale kui ka orgaanilist ainet.

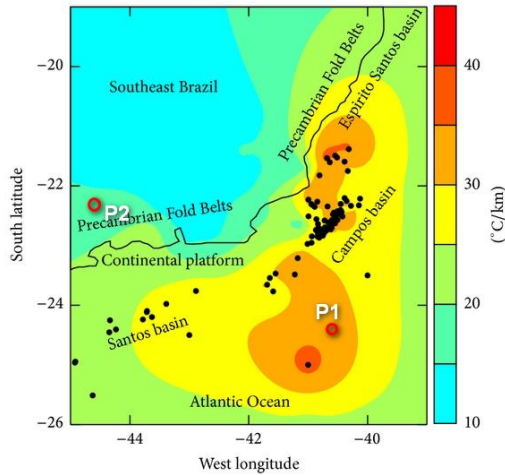
8. Kuu pinda vaadates on sellel eristatavad alad mida tuntakse Kuu meredena. Millised väited sobivad antud piirkondade ja seotud kivimite kirjeldamiseks?

- a) Koosnevad põhiliselt basaldist.
- b) Koosnevad põhiliselt stiltoniidist.
- c) On kõrgema peegeldumisnäitajaga kui ülejäänud Kuu pind.
- d) Sealsed kivimid sisaldavad olulisel määral vett.
- e) Kuu merede tekke on arvatavalt põhjustatud meteoriidilöökidest või vulkanismist.

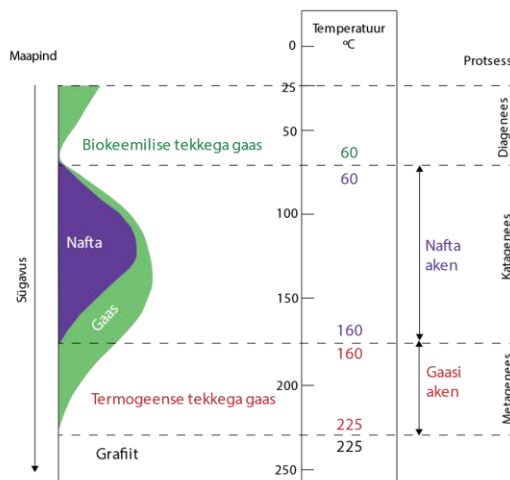
9. Nii nafta ja gaas saavad maapõues tekkida ja eksisteerida teatud kindlates temperatuuride vahemikes. Kui temperatuur tõuseb üle teatud kriitilise piiri, need ühendid enam tekkida ei saa ning lagunevad. Joonisel A on toodud skeem, mis kirjeldab orgaanika lagunemist maapõues ning nafta ja gaasi teket. Joonisel

B on toodud uuringuala geotermiaalsete gradientide kaart koos uuringupunktidega. Otsusta toodud skeemide põhjal, millised väited on tõesed.

- a) Asukohas P1 saab 6 km sügavusel tekkida nafta koos gaasiga.
- b) Asukohas P1 saab 6 km sügavusel tekkida ainult gaas.
- c) Asukohas P1 ei saa 6 km sügavusel eksisteerida naftat ja gaasi, sest temperatuurid on selleks liiga kõrged.
- d) Asukohas P2 ei saa 2.5 km sügavusel tekkida gaasi, sest temperatuurid on selleks liiga madalad.

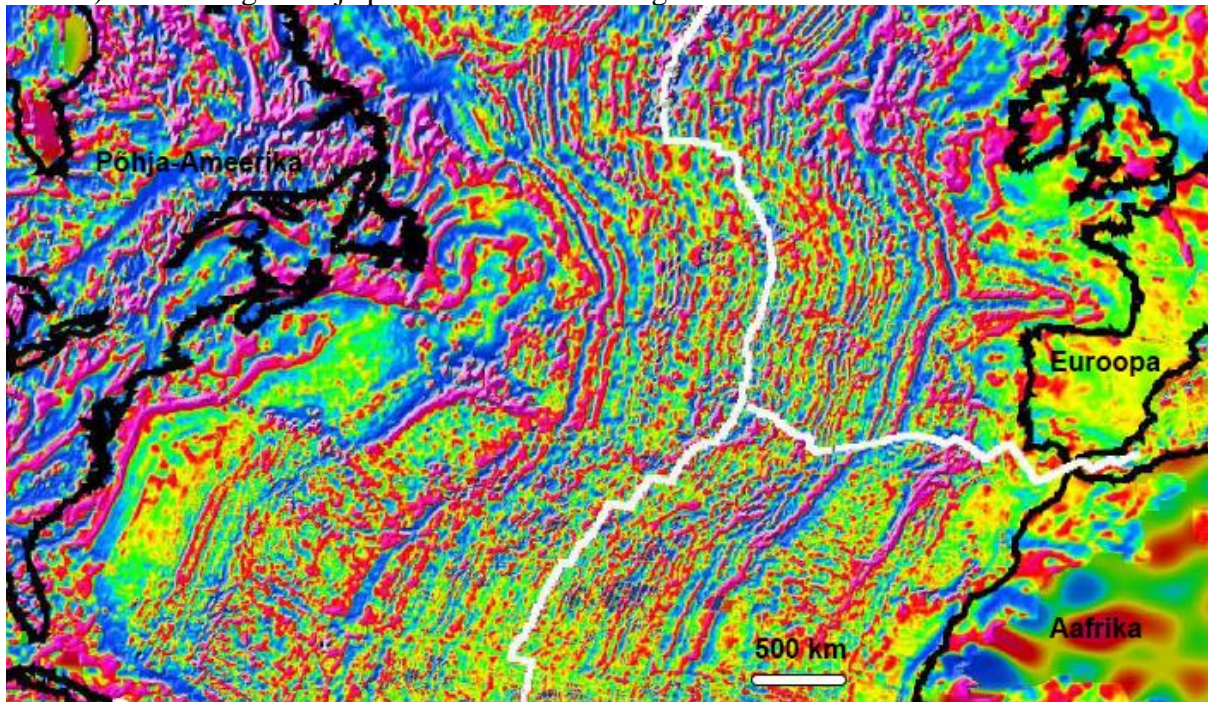
Joonis A.

Joonis B. Jooniste tähed on vahetuses.

10. Pildil on Atlandi ookeani magnetanomaaliade kaart. Milliste nähtustega saaksid selgitada ookeani keskahelikega paralleelsete triibuliste anomaaliade esinemist.

- a) Maakoore paksuse rütmilise muutumisega, mis on tingitud magma tekke rütmilisest muutumisest ookeani keskahelike all.
- b) Uue ookeanilise maakoore tekkega keskahelikes ja ookeanilaamade divergentsiga.
- c) Milankovitchi tsüklitega.
- d) Maa magnetvälja polaarsuse muutumisega.

MERI JA ATMOSFÄÄR

11. Põhjavees sageli esinev reoaine, mis seondub põllumajanduse ja väetistega:

- a) Arseen.
- b) Fluoriid.
- c) Nitraat.
- d) Plii.

12. Millised neist ilmastikunähtustest võivad Eestis puid murda:

- a) Tromb e. tornado.
- b) Sirgäikesetorm e. derecho.
- c) Briis.
- d) Tugev torm (10 palli Beaufort skaala järgi).
- e) Orkaan.
- f) Föön.
- g) Bora.

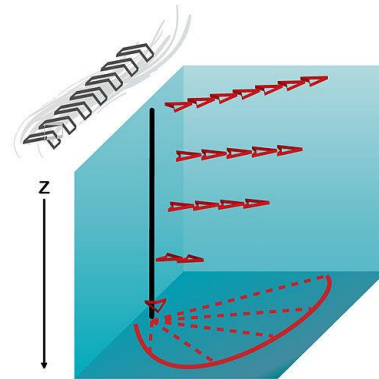
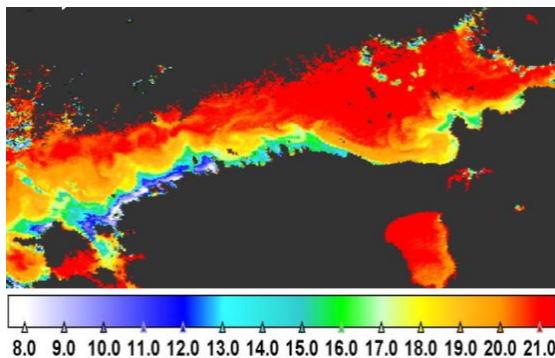
13. Millised protsessid sellest loetelust aitavad kaasa pilvede arengule:

- a) Laskuvad õhuvoolud.
- b) Õhukerge voolamisel üle mäe.
- c) Konvergens alumistes õhukihtides.
- d) Divergens alumistes õhukihtides.
- e) Auramine aluspinnalt.

14. Soojal suvepäeval sadas vihma 10 mm. Sademetest aurus 50%, voolas pindmiselt 15% ja ülejäänud imbus liivapinnasesse. Kui palju tõusis veetase hästi sorteeritud ühtlaseteralises liivas?

- a) Alla 2 mm.
- b) 3–4 mm.
- c) 8–12 mm.
- d) Üle 15 mm.

15. Vasakpoolsetel pildidel on näha Soome lahe merepinna temperatuuri (°C) jaotus, mis on saadud satelliitpildilt. Pildil näha olev protsess esineb Soome lahes regulaarselt (üle 3 korra aastas) ja selle toimemehhanisme kirjeldab Ekmani transport (parempoolne joonis/skeem).

A. Kuidas nimetatakse vasakpoolsetel pildidel olevat sündmust?

- a) *Upwelling* (süvavee kerge).
- b) *Downwelling* (pinnavee sukeldumine).
- c) Antitsükloonaalne tsirkulatsioon.
- d) Kliimamuutus.

B. Mis on sündmuse algpõhjus?

- a) Tugevad ja stabiilsed kirdetuuled.
- b) Tugevad ja stabiilsed edelatuuled.
- c) Tugevad ja stabiilsed lõunatuuled.
- d) Kolmepäevane periood muutlike tuuleoludega.

ELUSTIK

16. Karboni ajastut, mis on saanud oma nime süsiniku järgi, iseloomustavad järgmise väited:

- a) Atmosfääri hapnikusisaldus oli Karbonis kõrge tänu rikkalikule taimeestikule.
- b) Karboni plahvatus markeerib elurikkuse kiire kasvu perioodi, mil ilmusid peamised loomariigi hõimkonnad, nt molluskid ja keelikloomad.
- c) Karboni kivisöelademed on tekkinud sarnaselt Eesti põlevkiviga merelises keskkonnas kuhjunud orgaanilisest ainest, kuid ei sisalda lisandina lubjakivi ning saviainest.
- d) Karboni ajastul ilmusid esimesed roomajad, kelle elutsükkel polnud seotud paljunemisega veekeskkonnas nagu kahepaiksetel.

- e) Karboni ajastut iseloomustab endeemiline floora ja fauna, sest kontinendid paiknesid üksteisest kaugel.

17. Pildil olev kala on võõrliik, mis on Eesti vetesse jõudnud tänu inimtegevusele. Tema algupäraseks koduks on Ponto-Kaspia vesikond (Araali, Kaspia, Maramara ja Must meri). Millise liigiga on tegemist?

- a) Luukarits.
- b) Nolgus.
- c) Rünt.
- d) Ümarmudil.
- e) Ahven.
- f) Suurtobias.

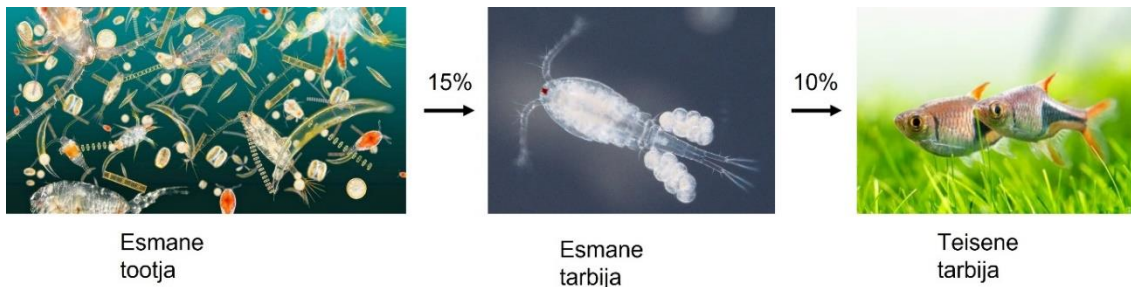

18. Kui energia ülekande efektiivsus on kolmeastmelises toiduahelas 15 % esmastelt tootjatelt esmastele tarbijatele ja 10 % esmastelt tarbijatelt teistele tarbijatele, siis kui palju teiseseid tarbijaid (kilogrammides) saab olla juhul kui esmaseid tootjaid on 1000 kilogrammi?

- a) 150 kilogrammi.
- b) 1500 kilogrammi.
- c) 15 kilogrammi.
- d) 10 kilogrammi.
- e) 100 kilogrammi.

19. Milline/millised järgnevatest on abiootiline tegur/abiootilised tegurid?

- a) Plankton.

- b) Päikesevalgus.
- c) Kalad.
- d) Mereimetajad.

e) Toitained.

20. Jalutades kõrgmäestikus leiad sa karbonaatse fossiilse korallriffi. Millise järelduse teed sellest välivaatlusest?

- a) On tõenäoline, et see ala oli kunagi sügav merepõhi.
- b) On tõenäoline, et see ala oli kunagi kontinentaalne šelfimeri küllalt sooja kliimaga piirkonnas.
- c) On tõenäoline, et see ala oli kunagi kontinentaalne šelfimeri arktilise kliimaga piirkonnas.
- d) On tõenäoline, et see ala oli kunagi kontinentaalne nõlv, millel kuhjusid detriitsed setted.
- e) On tõenäoline, et tegemist on kunagise liigirikka ökosüsteemiga.

KESKKOND JA KLIIMA

21. Hoovused mängivad Maa soojusbilansis olulist rolli. 10 miljoni aasta eest ei olnud kontinentide asend sarnane praegusega ning hoovuste ringlus oli teine. Milline oli selle mõju maa kliimale?

- a) Mandrite asetus ei oma kliima seisukohast olulist rolli.
- b) Vasakpoolsel joonisel kujutatud olukord jahutab põhjapoolkera.
- c) Vasakpoolsel joonisel kujutatud olukord soojendab põhjapoolkera.
- d) Ameerikate vahelise väina sulgumine u 5 miljonit aastat tagasi lõi olulise eeltingimuse jääaega tekkeks.

22. Läänemere erinevad staadiumid pärastjääajal (nt. Joldiameri):

- a) on nimetatud erinevate tollal levinud mereselgrootute järgi.
- b) on nimetatud erinevate tollal levinud vetikaliikide järgi.
- c) Läänemere veetase peale jääpaisjärve staadiumit (~10000-13000 aastat tagasi) on järjepidevalt langenud.
- d) Läänemere veetase peale jääpaisjärve staadiumit (~10000-13000 aastat tagasi) on järjepidevalt tõusnud.

23. Meretaseme languse põhjuseks konkreetses piirkonnas võib olla:

- a) Maapinna tektooniline tõus, mis on tingitud mandriliustiku sulamisest.
- b) Kliima jahenemine, sest polaaralade jääkilpidesse talletunud vesi vähendab vee kogust maailmameres ning põhjustab vee kokkutõmbumist.
- c) Ookeani keskahelike vulkanismi suurenenud aktiivsus.
- d) Soe ja ariidne kliima juhul kui ühendus ookeaniga puudub.
- e) Massi ebäühtlane jaotus vahevöös mis põhjustab gravitatsioonilisi anomaaliaid ja vee ümberjaotumist ookeanis.
- f) Teiste taevakehade mõju.

24. Maa kliimat mõjutavad oluliselt:

- a) Kontinentide ja ookeani konfiguratsioon ning asetus ekvaatori ja pooluste suhtes.
- b) Süsinikdioksiidi jt kasvuhoonegaaside sisaldus atmosfääris.
- c) Lume-jää, pilvkatte ning taimestiku levik, mis võib muuta kiirguse tagasipeegeldumist.
- d) Maa orbiidi kuju, pöörlemistelje kaldenurga muutus jt teised astronoomilised tegurid.
- e) Evolutsioon ja elurikkuse areng, sest bioloogilised tegurid mõjutavad globaalset aineriinget.

25. Kivisöe kaevandustes kasutati kanaarilindu kaevurite hoiatamiseks.

Millise gaasi ohu eest pidi kanaarilind kaevureid hoitama?

- a) CH₄
- b) CO
- c) H₂S
- d) NH₃
- e) H₂O
- f) O₂